

A szentelt gyertyához kötődő hagyományok Kárpátalján

„Üdvöz légy, malaszttal teljes Szűz,
mert tőled sugárzott ki az igazság napja:
Krisztus Istenünk, megvilágítván a sötétségben levőket.
Te is örvendj, igaz Simeon,
mert karjaidra vevéd az emberi nem Szabadítóját,
ki föltámadást ajándékozott nekünk”.
(Gyertyaszentelő-napi tropár)

Február 2-a egyházunkban Jézus templomban való bemutatásának ünnepe. A 40 napos gyermekért a jeruzsálemi templomban ajánlották fel az ószövetségi törvény által előírt váltságdíjat: „A tied minden élőlény, ami elsőként nyitja meg az anyaméhet, s amelyet felajánlanak az Úrnak, ember s állat egyaránt, de meg kell engedned, hogy az emberek kiválthassák elsőszülöttüket, s a tisztátalan állatnak is váltsd ki elsőszülöttét” (Szám 18,15).

A templomban az agg próféta, Simeon fogadta a kisdedet és szüleit. Simeon a Szentlélek kinyilatkoztatása szerint nem hal meg addig, amíg nem találkozik a Megváltóval. Innen az ünnep görög elnevezése, a *hypapante*, melynek jelentése: *találkozás*. Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepének is nevezzük, mivel ezen a napon szentelik meg a gyertyákat. Nyugaton az ünnep neve *presentatio* (bemutatás) vagy *purificatio* (tisztulás). Tisztulás, mert a mózesi törvény értelmében a nő szülés után 40 nappal nyeri vissza tisztaságát. Mária annak ellenére is teljesítette a törvény előírását, hogy méhe Krisztus születése által megszenteltetett.

Gyertyaszentelő ünnepének egyik központi eleme a fény. Simeon a találkozás alkalmával úgy köszönti a gyermeket, mint akit az Atya rendelt „világosságnak a pogányoknak megvilágosítására”.

Az ősegház Krisztus testét viaszhoz, lelkét kanóchoz, istenségét lánghoz hasonlította. A gyertya megjelenik a keresztség kiszolgáltatásának szertartásában. A húsvéti gyertyáról meggyújtott keresztes gyertya azt jelképezi, hogy a megkeresztelt Isten gyermeke lett, továbbá mutatja neki a hit és jó cselekedetek világosságának útját, amelyen az új kereszténynek járnia kell. A Krisztushoz tartozásra figyelmeztet a bérmálás és az elsőáldozás alkalmával is. Az evangéliumot égő gyertya kíséri, mert Krisztus a pap ajkain keresztül szól az ő népéhez.

A megszentelt gyertyákhoz kötődő népszokások az anyaméhtől egészen a sírig jelen vannak a hívők életében, különösképpen a várandós és gyermekágyas asszony, illetve az újszülött számára az őket fenyegető veszélyek elhárítására. Ezek közül is leggyakrabban a torokgyík elleni védekezésre használták az ünnep másnapján történő balázsolás alkalmával.

Kárpátalján a gyertyaszentelés helyszíne hagyományosan a templom. Mindenki annyi gyertyát visz magával megszenteltetni otthonról, amennyit szükségesnek lát.

A szentelt gyertyához kötődő hagyományok közül leginkább a vihar elleni védekezéssel kapcsolatos szokásokat találtam. Batáron vihar idején meggyújtanak egy szál szentelt gyertyát, hogy megóvják otthonukat a villámcsapástól. Mezőgecsében a szentelt barka egy darabját gyújtják meg a szentelt gyertyáról.

Salánkon a kályhában égetik a szentelt gyertyát, mert úgy tartják, hogy hét szentelt gyertya kéményből kiszálló füstje képes eloszlatni a viharfelhőket.

Tiszacsomán a rossz álom miatt megrémült gyermek fölött gyújtottak gyertyát. Hasonló céllal alkalmazták Nevetlenfaluban is. Ha egy gyermek rosszat álmodott, különösebb ok nélkül keservesen sirt, vagy egyszerűen megijedt valamitől (például egy állattól), előbb szenteltvízzel keresztjelet kentek a kezére és a homlokára, majd a feje fölött meggyújtották a gyertyát.

Kész Margit kárpátaljai néprajzkutató jegyezte le, hogy Nevetlenfaluban, Batáron és Komjátón az orbánc (fertőző bőrgyulladás) egyetlen hatásos ellenszereként ismerték, de a kelések és kutyaharapások gyógyítására is alkalmazták a gyertya füstjét. Egresen húsvét ünnepének is szerves részét képezi. A nagycsütörtök éjjeli szertartásra a helyiek égő gyertyát visznek magukkal, melynek lángja a szertartás idején is ég, s hazavinni is úgy kell, hogy el ne aludjon. Az ugyanis valamilyen baj, szerencsétlenség előjele. Ha sikerült égve hazavinni, a gyertya égéstermékével keresztet rajzoltak a bejárati ajtó fölé a betegségek és a gonosz távoltartása céljával. Ugyanitt a vízbe fült keresésére is alkalmazták: egy darab fára hétszer szentelt gyertyát helyeztek, hogy megmutassa a test helyét. Ha a családban nagybeteg volt valaki, ágya mellett folyamatosan égett egy szál szentelt gyertya.

A kárpátaljai magyarság fennmaradásának egyik alappillére a vallás jelentette. A kommunizmus évtizedeiben, amikor mindenféle vallásos megmozdulás tilos volt, a közösségeket megfosztották templomuktól, hitük szertartásos megélésének lehetőségétől, az otthon biztonságában, az egyedül vagy családi körben végzett könyörgések, imádságok és vallásos cselekmények megtartó erővel bírtak. Ezen cselekmények sorába tartoznak a szentelményekkel, így a szentelt gyertyával kapcsolatos hagyományok is.

